

Teksti: Anna-Katariina Kulkki

Kuvat: Ilkka Ollila

Kalastuksen säätelylle vankat perusteet, mutta yksityisten oikeutta ei sen nimissä saisi talloa

Tenojoen kalastussäännön määräykset rajoittavat joissain tapauksissa kalastusoikeuden käyttöä huomattavasti tai estävät sen jopa kokonaan.

TENOJOKI on Pohjois-Atlantin lohien merkittävin lisääntymisjoki, joten sen kalastuksen säätely on perusteltua. Joki virtaa saamelaisten kotiseutualueella muodostaen Suomen ja Norjan valtioiden välisen rajan. Karujen luonnonolosuhteiden vuoksi kalastus on kautta aikojen ollut yksi merkittävimmistä toimeentulon lähteistä paikallisille asukkaille. Kalastuksen turvin asutus on alueelle alun perinkin muodostunut. Nykyään kalastus ei ole enää päätoiminen tulonlähde, muttei sen merkitystä kuitenkaan voi väheksyä. Elinkeino on varsinkin viimeisten vuosikymmenten aikana muuttunut päätoimisesta kalastuksesta kalastusmatkailun ja siihen liittyvän oheistoiminnan suuntaan.

Tenojoen kalastussäännöstä sovittaessa

ei alkuun juurikaan kiinnitetty huomiota siihen, kuinka se vaikuttaa yksityisiin kalastusoikeuden omistajiin, koska luultiin, että Tenojokilaakso on lähes kokonaan valtion omistuksessa. Maanomistussuhteet ovat olleet, ja ovat osittain edelleenkin, pohjoisissa kunnissa eli Enontekiöllä, Inarissa ja Utsjoella epäselvät. Kun omistussuhteita isojaon ja sen jälkeen suoritetun vesipiirirajankäynnin aikana selvitettiin, kävi ilmi, että Tenojoen vesistön jokilaaksoista vain noin kolmannes kuuluukin valtiolle.

Maanomistusolojen selkiytyttyä havahduttiin vihdoinkin miettimään Tenojoen kalastussäännön vaikutuksia kalastusoikeuden omistajien perustuslain turvaamaan asemaan. Asiaa selvitettiin,

Tenojoen kalastussäännöstä sovittaessa ei alkuun juurikaan kiinnitetty huomiota siihen, kuinka se vaikuttaa yksityisiin kalastusoikeuden omistajiin.

Toiseksi kulutus- eli ajoverkkokalastusajan lyheneminen voi rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä. Aiemmin kalastussäännössä sallituksi kulutusajaksi oli määrätty 10.5.–20.6. Vuonna 1979 sallittua kalastusaikaa lyhennettiin ja nyt se kestää vain kesäkuun 15. päivään saakka. Sallitun kalastusajan lyheneminen viidellä vuorokaudella vaikuttaa varsin merkittävästi ennestäänkin lyhyessä kalastuskaudessa. Varsinkin kun toukokuun puolivälin paikkeilla Tenojoessa on usein vielä jääpeite, eikä kulkuttaminen ole tuolloin mahdollista.

Kolmas merkittävä rajoitus on viikokorauhoituksen pidentäminen vuorokaudella. Kesän mittaan rauhoitusajan pidentäminen tarkoittaa 12–18 kalastusvuorokauden menettämistä, pyyntivasta riippuen.

Neljäs rajoitus on erikoisuus maamme lainsäädännössä. Kalastuslain perusteella kalastusoikeuden sisältö määräytyy sen mukaan, onko kalastusoikeus kiinteistöperusteinen oikeus vai onko ne yleistä, ns. jokamiehenoikeutta. Tenojoella tämän lisäksi kalastusoikeuden sisältöön vaikuttaa oikeuden omistajan asuinpaikka. Muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuva kiinteistöperusteisen kalastusoikeuden omistaja on rinnastettu Tenojoella virkistyskalastajiin. Hänen kalastusoikeutensa sisältö on siis käytännössä tehty tyhjäksi asuinpaikan perusteella. Vastaava

paikallinen kalastusoikeuden omistaja sen sijaan on oikeutettu kalastamaan vavan ja vieheen sekä perhon lisäksi myös pato- ja verkkopyydyksin.

Kalastusoikeustyypeistä apua korvauserusteiden määrittämiseen

Tenojoella on poikkeuksellisen paljon erityisperusteisia kalastusoikeuksia. Ne ovat kiinteistökohtaisia oikeuksia, jotka nojautuvat talojen perustamisasiakirjoihin tai ylimuistaiseen nautintaan. Taloilla on joessa nimetyt pato- ja verkkokalastuspaikat. Samalla paikalla on yleensä useampi osakas, mutta samassa kalastuspaikassa saattaa olla mahdollista kalastaa myös usealla pyyntivälillä. Asuinpaikkarajoituksen vuoksi kalastusoikeuden todellinen sisältö ei Tenojoella ole aivan yksiselitteinen. Kalastusoikeuksien erityisluonteen ja asuinpaikkarajoituksen vuoksi kalastusoikeudet on tyypitelty viiteen eri kategoriaan korvauserusteiden määrittämisen helpottamiseksi.

Ensimmäisen kalastusoikeustyyppin muodostavat Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden omistajat. Heidän oikeutensa on kiinteistöperusteista kalastusoikeutta ja sisällöltään kaikkein laajinta. He saavat kalastaa pato- ja verkkopyydyksin, vavalla ja vieheellä sekä perholla ja he saavat käyttää kalastuksessa omaa venettä.

ja kävi ilmi, että jotkin kalastussäännön määräyksistä ovat kiinteän omaisuuden perustuslainsuojan vastaisia. Tämän selvittyä säädettiin Tenojoen kalakorvauslaki (501/1991).

Jotkin määräykset saattavat rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä tai jopa estää sen kokonaan

Tenojoen kalastussäännöllä on rajoitettu kalastusta yli sadan vuoden ajan. Osa kalastussäännön määräyksistä saattaa yksin tai kokonaisuutensa puitteissa yhdessä muiden määräysten kanssa rajoittaa huomattavasti kalastusoikeuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä tai estää sen jopa kokonaan.

Ensinnäkin verkkoja saa kullakin tilalla olla käytössä samanaikaisesti enintään kaksi. Verkkokalastuksen luonteen vuoksi on oletettavaa, että tilalla olisi mahdollisuus käyttää samanaikaisesti useampaakin verkkoa, jolloin määräyksestä saattaa aiheutua huomattavaa rajoitusta, riippuen siitä, mikä on tarkasteltavan tilan verkko-oikeuksien lukumäärä.

Kalastusoikeudet on tyypitelty viiteen eri kategoriaan korvauserusteiden määrittämisen helpottamiseksi.

Osa kalastus- säännön määrä- yksistä saattaa rajoittaa huomattavasti kalastus- oikeuden käyttöä tai estää sen jopa kokonaan.

Kalastusoikeustyyppi kahden muodostavat paikalliset kiinteistöperusteista kalastusoikeutta omistamattomat. He saavat kalastaa vavalla ja vieheellä sekä perholla. Kalastukseen sallittu alue on kuitenkin laajempi kuin muilla kalastusoikeutta omistamattomilla. Lisäksi he saavat käyttää kalastuksessa omaa venettä.

Kolmas kalastusoikeustyyppi muodostuu muualla asuvista kiinteistöperusteisten kalastusoikeuden omistajista. Heillä pitäisi olla yhtä laajat oikeudet kuin kalastusoikeustyyppi yhteen kuuluvilla kalastuksen harjoittajilla, mutta näin ei kuitenkaan ole. Kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen mukaan he ovat oikeutettuja vain vapa- ja viehe- sekä perhokalastukseen erikseen merkityillä alueilla. Lisäksi heidän on saatava vene käyttöönsä joltain paikalliselta. Tähän kalastusoikeustyyppiin kuuluvien oikeuden sisältö rinnastuu siis käytännössä virkistyskalastusoikeuteen ja kiinteistöperusteinen kalastusoikeus on tehty tyhjäksi.

Neljänteen kalastusoikeustyyppiin kuuluvat muualla asuvat kalastusoikeutensa suoraan paikalliselta perintönä saaneet kalastuksen harjoittajat. Heidät rinnastetaan paikallisiin kalastusoikeuden omistajiin, huolimatta siitä, mikä on heidän vakainai-

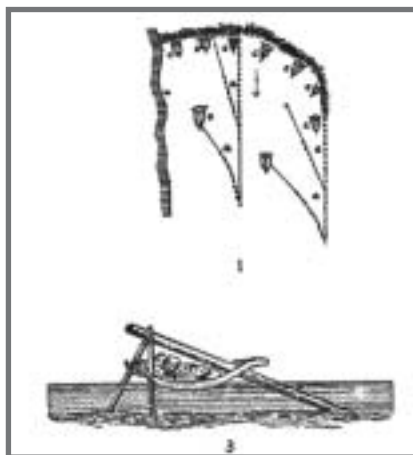
Korvausperusteet määritetään kaksivaiheisesti: tarkastelun alla ovat sekä pyyntitapa- että tilakohtaiset menetykset.

nen asuinpaikkansa. Oikeus ei kuitenkaan periä enää toisessa polvessa.

Viidennen kalastusoikeustyyppin muodostavat virkistyskalastajat. Heidän oikeutensa on luonnollisesti kaikkein suppeinta: kalastus on sallittua erikseen merkityistä paikoista sekä veneestä ja sallittuja kalastusvälineitä ovat vapa ja viehe sekä perho.

Korvausperusteet määritetään kaksivaiheisesti

Tenojoen kalakorvauslain mukaan maksetaan kalastusoikeuden omistajalle täysi korvaus, jos määräys rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä huomattavasti tai estää sen kokonaan. Laki ei ota kantaa siihen, milloin kalastusoikeuden käyttö rajoittuu huomattavasti. Rajoituksen relatiiviseksi kynnukseksi kirjoittaja on määrittänyt Tenojoen kalastusoikeuksien tapauksessa 15 %.

**Potkupato on Tenojoen
olosuhteisiin sopiva ja
tarkoituksenmukainen,
ja siksi se onkin säilynyt
pyyntivälineenä joella
satojen vuosien ajan.**

(Lähde: Itkonen 1984, s. 556)

Menettely korvausperusteiden määrittämiseksi on kaksivaiheinen. Aluksi määritetään pyyntitapakohtainen menetys esimerkiksi alueittain. Tämä saadaan selville laskemalla rajoituksen vaikutus kullekin pyyntitavalle. Esimerkiksi verkkojen lukumäärärajoituksen aiheuttama menetys voidaan laskea määrittämällä, paljonko on yhden verkon vuosisaalis ja saaliin arvo.

Toisessa vaiheessa tarkastellaan pyyntitapakohtaista menetystä tilakohtaisesti. Tilakohtaisen tarkastelun lähtökohdaksi on tilan kalastusoikeuden konkreettinen sisältö. Edellä mainittu verkkojen lukumäärärajoitus toimikoon esimerkkinä.

Verkon vuosisaalis määräytyy tilakohtaisen kalastusoikeuden perusteella. Oletetaan, että tilan kalastusoikeuteen perustuva verkkokalastuksen vuosisaalis vastaa kahden verkon vuosisaalista. Tenojoen kalastussäännön mukainen verkkojen enimmäismäärä on kaksi. Näin ollen karkeasti arvioituna voidaan katsoa, ettei verkkojen lukumäärärajoituksesta luultavasti aiheudu tilan kalastusoikeuden käytölle huomattavaa haittaa. Tilanne olisi kuitenkin toinen, jos tilan vuotuinen verkkosaalis vastaisi esimerkiksi kolmen verkon saalista. Tuolloin menetys olisi keskimäärin yhden verkon vuosisaalis, eli noin kolmannes koko tilan mahdollisesta verkkosaaliista. Tällöin 15 %:n korvauskynnys ylittyisi.

Kuten tässä esitetystä karkeasta esimerkiksi havaitaan, tilan kalastusoikeuden sisällöllä on varsin paljon merkitystä rajoituksen huomattavuuteen. Lisäksi on muistettava, että vaikka jokin rajoitus yksinään ei ylittäisi korvauskynnystä, saattaa se yhdessä muiden, tilaan kohdistuvien rajoitusten kanssa näin tehdä.

Sen lisäksi, että rajoitusten aiheuttamille menetyksille määritetään toimituksessa korvaus jo aiheutuneista menetyksistä, on korvauksia määrittävä myös tulevaisuudessa aiheutuvista menetyksistä. Rajoitukset ovat luonteeltaan pääasiassa pysyviä, joten niiden aiheuttamat menetykset pääomitaan ikuisuuteen, jotta voidaan määrittää tulevaisuudessa aiheutuvat menetykset. Korkoa jo aiheutuneille menetyksille ei makseta, koska Tenojoen kalakorvauslaissa tai sen valmistelutöissä ei korosta mitään mainintaa ole.

**Kirjoittaja on DI ja
työskentelee SATO Oy:ssä
kiinteistöanalyttikkona.
Teksti perustuu kirjoittajan
erikoistyöhön ja diplomi-
työhön, jotka on tehty
Maanmittauslaitoksen
Kehittämiskeskukseksi.
Sähköposti anna-katariina.
kulkki@sato.fi.**